



**Alıyev İsa  
Hüseyn oğlu**

i.e. d., prof.,  
AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu

AZ 1143. Bakı ş.,  
Hüseyn Cavid pr.31

economy@eco.ab.az,



**Səməndərov  
Seyfəddin Sabir oğlu**

i.e.f. d., dos.,  
AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu

AZ 1143. Bakı ş.,  
Hüseyn Cavid pr.31

seyfeddinsamandarov@mail.ru

UOT 338.2:351:336.201 (479.24)

## MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA VERGİ SIYASƏTİNİN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNİN PRIORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

səh. 73-86

### Xülasə

*Tədqiqatın məqsədi* – müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında vergi siyasətinin əsas xüsusiyyətlərinin və vergi işinin inkişafının tədqiqi təşkil edir.

*Tədqiqatın metodologiyası* – analiz, sintez və deduksiya metodlarından ibarətdir.

*Tədqiqatın nəticələri* – bazar münasibətləri şəraitində Azərbaycanda vergi işinin təşkilinin institusional əsasları üzə çıxarılmışdır.

*Tədqiqatın məhdudiyyətləri* – tədqiqat işi alternativ mənbələrdən istifadə edilmədən üstün olaraq rəsmi materiallar əsasında aparılmışdır.

*Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti* – Azərbaycan Respublikasında vergi işinin institusional əsaslarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində elmi mənbə kimi istifadə edilə bilər.

*Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi* – müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında vergi işinin inkişafının institusional aspektləri kompleks şəkildə tədqiq edilmişdir.

**Açar sözlər:** vergi siyasəti, vergi strategiyası, fiskal siyasət, vergi sistemi

## 1. Giriş

Vergi siyasəti dövlətin iqtisadi siyasətinin əhəmiyyətli tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, dövlət vergi siyasəti vasitəsi ilə istehsal və bölgü münasibətlərinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Müasir dövrdə, bazar iqtisadiyyatı münasibətləri şəraitində vergi siyasətinin daha optimal prosedurlar əsasında formalaşdırılması zərurəti hiss olunmaqdadır. Bütün bunlar isə öz növbəsində müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında vergi siyasətinin əsas xüsusiyyətləri və inkişaf etdirilməsinin prioritet istiqamətləri ilə əlaqədar dəyərləndirmələrin nəzərdən keçirilməsini gündəmə gətirən əsas səbəb kimi ön plana çıxır. Müasir iqtisadi ədəbiyyatlarda və iqtisadi fikirdə birmənalı olaraq vergi siyasəti iqtisadi tənzimlənmənin həyata keçirilməsinin və iqtisadi proseslərə təsir mexanizmlərinin əhəmiyyətli vasitələrdən biri kimi qəbul edilmişdir. Məqalədə vergi siyasətinin üsulları, vergi siyasətinin əsas alətləri, vergilərin dövlətin iqtisadi prosesləri tənzimlənməsində bir vasitə kimi çıxış etməsi və bir sıra digər əhəmiyyətli məsələlərlə əlaqədar Azərbaycan Respublikasında rəsmi mövqelər nəzərdən keçirilmişdir.

## 2. Azərbaycan Respublikasında müasir vergi sisteminin formalaşması prosesi

Azərbaycan ikinci dəfə XX əsrin 90-cı illərində müstəqillik əldə etdikdən sonra respublikada müasir dövrün tələblərinə cavab verən inkişaf etmiş vergi sistemi formalaşmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, dövlətin vergi sisteminin bir sıra əsas elementləri mövcuddur və müvafiq olaraq sözügedən elementləri qismində aşağıdakıları göstərmək olar:

- vergi orqanları sistemi;
- vergi qanunvericiliyi sistemi;
- vergi siyasətinin prinsipləri;
- verginin büdcə üzrə bölüşdürülməsi qaydası;
- vergi aparatının qaydaları və şərtləri;
- beynəlxalq ikiqat vergitutma probleminin həllinə yanaşma üsulları [13, s. 134; 14, s. 27].

Azərbaycanda vergi məsələlərinin təşkili ilə məşğul olan institusional strukturlar 1990-cı ilin iyul ayında Respublika Maliyyə Nazirliyinin tərkibində yaradılmış, sonra 1991-ci ilin oktyabrında vergi xidməti Maliyyə Nazirliyinin tərkibindən çıxarılmış və müstəqil orqan kimi Azərbaycan Respublikası Baş Dövlət Vergi Müfəttişliyi kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır, lakin bütün bunlar respublikada vergi işinin institusional baxımdan səmərəli təşkili üçün kifayət deyildi. Bütün bunlar əsasında qeyd etmək yerinə düşərdi ki, Azərbaycanda vergi işinin təşkili ilə məşğul olan institusional strukturların növbəti, əhəmiyyətli inkişaf mərhələsi Azərbaycan Respublikası

Prezidentinin 11 fevral 2000-ci il tarixli Fərmanı ilə Baş Dövlət Vergi Müfəttişliyinin ləğv edilməsi, onun bazasında ölkədə dövlətin vergi siyasətinin həyata keçirilməsini, dövlət büdcəsinə vergilərin və digər daxilolmaların vaxtında və tam yığılmasını təmin edən və bu sahədə dövlət nəzarətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı Vergilər Nazirliyi yaradılması ilə başlanır<sup>1</sup>. Azərbaycan Respublikasında Vergilər Nazirliyi və bilavasitə nazirliyə tabe olan ərazi vergi idarələrindən ibarət vahid, mərkəzləşdirilmiş vergi orqanı sistemi fəaliyyət göstərir. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin strukturuna Departamentlər, Ərazi Vergilər İdarələri və Departamentləri, Rayon vergilər şöbələri, Naxçıvan Muxtar Respublikası Vergilər Nazirliyi daxildir.[13, s. 139-143].

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasında vergi qanunvericiliyi sistemi də müstəqillik illərində böyük inkişaf yolu keçmişdir. Azərbaycan Respublikasında dövlət müstəqilliyi bərpa olunduqdan dərhal sonra digər sahələrdə olduğu kimi vergi işinin təşkili ilə əlaqədar ciddi olaraq institusional problemlərə diqqət yetirildi və bu sahədə ilk qanunvericilik aktları qəbul olundu. Nümunə üçün 1991-ci ilin dekabrında “Əlavə dəyər vergisi” və “Aksizlər” haqqında, 1992-ci ilin iyununda “Hüquqi şəxslərin mənfəətindən və gəlirlərin ayrı-ayrı növlərindən vergilər” və “Fiziki şəxslərdən gəlir vergisi” haqqında qəbul edilən qanunlar göstərilə bilər. Lakin Azərbaycan Respublikasında digər sahələrdə olduğu kimi vergi işinin təşkilində də ciddi irəliləyişlər 1990-cı illərin ikinci yarısından etibarən özünü büruzə verdi. Bütün bunlara zəmin isə 1993-1996-cı illərdə həyata keçirilən vergi siyasəti vasitəsi ilə hazırlanmış oldu. 1993-cü ilin fevralında “Torpaq vergisi”, 1995-ci ilin martında “Əmlak vergisi” və “Mədən vergisi”, 1996-cı ilin dekabrında “Dövlət yol fonduna vergilər” haqqında qanunlar qəbul edildi, vergi qanunlarının tətbiqi ilə bağlı təlimatlar, əsasnamələr işlənib hazırlandı. Artıq 1990-cı illərin sonlarına doğru öz institusional məzmun və mahiyyətinə görə daha yetkin vergi siyasəti formalaşdı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 1999-cu ilin yanvarında bilavasitə vergi orqanlarına da aidiyyəti olan “Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında” fərman imzaladı. Bu mərhələnin yekunu kimi 2000-ci ilin iyulunda “Vergi Məcəlləsi”nin qəbul edilməsini göstərmək olar.

Daha sonra diqqəti Azərbaycan Respublikasında vergilərin öz prinsip və məzmununa görə təsnifatına yönəldilməsi yerinə düşərdi. Qeyd etmək lazımdır ki, respublikada dövlət vergiləri, muxtar respublika vergiləri, yerli vergilər kimi (*bələdiyyə vergiləri*) təsbit olunan vergi öhdəlikləri sistemi bərqərar olmuşdur. Burada dövlət vergiləri dedikdə, Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində ödənilməsi nəzərdə tutulan vergilər, muxtar respublika vergiləri dedikdə, Naxçıvan Muxtar Respublikasında Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanunları ilə təsbit edilən və Muxtar Respublikasının ərazisində ödənilən vergilər, yerli vergilər (*bələdiyyə vergiləri*)

1 <http://www.taxes.gov.az/>

dedikdə isə vergi qanunvericiliyinə müvafiq qanunla təsbit edilən, bələdiyyələrin qərarlarına əsasən tətbiq edilən və bələdiyyələrin ərazilərində ödənilən vergilər nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasında dövlət vergilərinə aşağıdakılar aiddir:

- ⇒ fiziki şəxslərin gəlir vergisi;
- ⇒ hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi;
- ⇒ əlavə dəyər vergisi;
- ⇒ aksizlər;
- ⇒ hüquqi şəxslərin əmlak vergisi;
- ⇒ hüquqi şəxslərin torpaq vergisi;
- ⇒ yol vergisi;
- ⇒ sadələşdirilmiş vergi;
- ⇒ mədən vergisi.

Naxçıvan Muxtar Respublikasına da yuxarıda adları çəkilən vergilər aid edilir. Müvafiq olaraq daha sonra aşağıdakı yerli vergilərin adları qeyd oluna bilər. Bunlar aşağıdakılardır [12, s. 332-333; 13, s. 140-141]

- ⇒ fiziki şəxslərin torpaq vergisi;
- ⇒ fiziki şəxslərin əmlak vergisi;
- ⇒ bələdiyyə mülkiyyətində olan müəssisə və təşkilatların mənfəət vergisi;
- ⇒ yerli əhəmiyyətli tikinti materialları üzrə mədən vergisi.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasında vergi aparatının qaydaları və şərtləri, həmçinin beynəlxalq iqtisadiyyat vergitutma probleminin həllinə yanaşma üsulları işlənilib hazırlanaraq nəzəri yanaşmalardan tətbiqi müstəviyə doğru məqsədyönlü hərəkət trayektoriyası üzrə iqtisamətlənməkdədir.

2013-cü ildə fevral ayında II Vergi Forumunda çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Vergilər naziri cənab Fazil Məmmədov müasir dövrdə respublikadakı vergi sistemi ilə əlaqədar dəyərləndirmələrində qeyd etmişdir ki, vergi sistemi üzrə göstərilən xidmətlərin sayı 57-yə çatdırılıb, onlarında 46-sı artıq faktiki tətbiq olunur. Qalan 11 xidmətin tətbiqi ilə bağlı hazırlıq işləri başa çatmaq üzrədir.

Daha sonra nazir bir əhəmiyyətli məsələyə də diqqəti yönəldərək qeyd etdi ki, Dünya Bankının hazırladığı “Doing Business” hesabatında “Vergi ödənişi asanlığı” göstəricisi üzrə 2013-cü il üçün bəyannamələrin doldurulması və vergilərin ödənilməsinə sərf olunan illik vaxt indikatoru 2007-ci ilə nisbətən 4,7 dəfə azalaraq 214 saata, ödəmələr indikatoru, yəni ödəmələrin illik sayı 2 dəfə azalaraq 18-ə düşüb. “Bütün bunlar sahibkarlar və iş adamları üçün əlverişli investisiya şəraitinin yaradılması və azad rəqabət mühitinin bərqərar olmasının əyani göstəricisi” kimi dəyərləndirilmişdir [16].

### 3. Azərbaycan Respublikasının müasir vergi siyasətinin formalaşdırılması ilə əlaqədar konseptual dəyərləndirmələr

Dövlətin vergi işinin təşkili ilə əlaqədar həyata keçirdiyi tədbirlər, ilk növbədə, vergi siyasətinin mahiyyətini özündə əks etdirir. Məhz bu baxımdan müasir dövrdə həyata keçirilən vergi siyasətlərinin təsnifatının aparılması məsələsi xüsusi əhəmiyyət qazanır. Qeyd etmək lazımdır ki, vergi siyasətinin təsnifatı bir neçə kriteriyalara əsasən aparıla bilər: məsələn, həyata keçirilən vergi siyasətinin həddləri və məqsədlərə nail olunması müddətinə, vergi siyasətinin strateji istiqamətinə, ərazi prinsipi və vergi siyasətinin dar çərçivələrdə ixtisaslaşması cəhətlərinə əsasən vergi siyasətinin təsnifatını aparmaq mümkündür.

Bütün bunları nəzərə alaraq öncə diqqəti Azərbaycan Respublikasında vergi siyasətinin strateji özəlliklərinə yönəldilməsi yerinə düşərdi. Məlumdur ki, özlərinin həddləri və məqsədlərə nail olunması müddətinə görə vergi siyasətləri **strateji** (*adətən uzunmüddətli, 3 il və ya daha çox müddət üçün nəzərdə tutulmuş siyasət*) və **taktiki** məqsədlərə xidmət edən siyasətlərə (*1 ildən 3 il kimi nəzərdə tutulmuş müddətdə*) bölünürlər. Vergi siyasəti həyata keçirilərkən strateji və taktiki məqsədlər bir-birini tamamlamalıdır. Bu zaman taktiki məqsədlərdə dəyişikliklər elə aparılmalıdır ki, onlar bütünlükdə strateji məqsədlərlə ziddiyyətdə olmasın, həyata keçirilən vergi siyasəti müsbət effektlərlə nəticələnsin.

Azərbaycan Respublikasında müasir vergi siyasətinin formalaşdırılması strategiyası və müvafiq taktiki mövqelər ümummilli lider cənab Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmişdir. Bu xüsusda 1994-cü ildə sentyabrın 13-də, Bakıda “Sahibkarlığın strategiyası və iqtisadiyyatın yenidən qurulması” mövzusunda beynəlxalq konfransın açılışı mərasimində cənab Heydər Əliyevin nitqində səsləndirdiyi fikirlər diqqəti cəlb edir. Burada deyilirdi: “Biz bazar iqtisadiyyatının sahibkarlıq infrastrukturunu yenidən qurmaq üçün tədbirlər görürük, bank sisteminin təkmilləşdirilməsinə böyük əhəmiyyət veririk ki, bazar iqtisadiyyatına yönəldilmiş xəttin həyata keçirilməsinin ən mühüm vasitəsi kimi bu sistem beynəlxalq bank sistemində müvafiq olsun və azad sahibkarlıq üçün şəraiti təmin etsin. Vergi sistemi sahəsində biz azad sahibkarlıq üçün maksimum əlverişli şərait yaradılmasına çalışırıq. Bütün bunlar ancaq ilk addımlardır, hələ çox iş görülməlidir” [4, s. 141]. Cənab Heydər Əliyevin çıxışındakı fikirlərində bir tərəfdən Azərbaycan Respublikasında formalaşmaqda olan vergi siyasətinin strateji özəllikləri əks olunurdusa, digər tərəfdən çıxışda olduqca əhəmiyyətli bir nüansa diqqət yönəldilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə vergilər, vergiqoyma bir tərəfdən dövlətin bazar iqtisadiyyatı münasibətləri şəraitində iqtisadiyyata, bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin iştirakçılarının davranışına təsir edən başlıca təsir aləti kimi çıxış edirsə, digər tərəfdən vergilərin özü idarəetmə obyektini kimi diqqəti cəlb edir və bu isə özünü vergi menecmenti formasında büruzə verir. Vergi menecmenti, həmçinin maliyyə menecmentinin tər-

kibindən müstəqil istiqamət kimi ayrı-ayrı inkişaf etməkdədir. Azərbaycan Respublikasında vergi menecmentinin formalaşması zərurətinin hiss olunması təkzibedilməz fakt kimi çıxışdakı fikirlərdən hiss olunur. Sonrakı illərdəki dəyərləndirmələrdə vergi siyasəti strategiyası yeni nüanslarla zənginləşdirilərək makroiqtisadi tənzimlənmə və iqtisadi artıma nail olunmasında xüsusi vasitə kimi diqqəti cəlb edir. Deyilənləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2004-cü ildə iyunun 4-də Azərbaycan diasporunun nümayəndələri ilə görüşdəki nitqində səsləndirdiyi fikirlər təsdiqləyir. Burada deyilirdi ki, “Bu gün ölkəmiz çox dinamik inkişaf edir, bütün iqtisadi göstəricilər Azərbaycanın ildən-ilə gücləndiyini göstərir. Hazırda qəbul etdiyimiz sosial-iqtisadi və regional proqramlar çərçivəsində qeyri-neft sektoruna böyük sərmayələr qoyulacaqdır. Yeni iş yerləri, xüsusilə regionlarda iş yerlərinin açılması ən mühüm məsələdir. Prezident seçkilərindən ötən yeddi ay ərzində 30 minə yaxın iş yeri açılmışdır ki, bu da çox yüksək göstəricidir. Bu, bir tərəfdən işsizliyi aradan qaldıracaq, digər tərəfdən Azərbaycanda yerli istehsal inkişaf edəcək, idxal azalacaqdır. Beləliklə, daha çox vergilər ödəniləcəkdir. İqtisadiyyatla məşğul olanlar çox gözəl bilirlər ki, iş yerinin açılmasının əhəmiyyəti təkcə hansısa bir insanı işlə təmin etməklə bitmir. Bunun arxasında böyük və dərin məsələlər durur və onun bütövlükdə iqtisadi inkişafa təsiri olur [11].

Daha sonra diqqəti vergi işinin təşkili və vergilərin toplanması prosedurlarının məqsədlərinə əsasən vergi siyasətinin məzmunu ilə əlaqədar dəyərləndirmələrə yönəldilməsi yerinə düşərdi. Qeyd etmək lazımdır ki, vergi siyasətinin həyata keçirilməsində bir sıra məqsədlər diqqəti cəlb edir. Bunlar aşağıdakılardır:

- fiskal;
- bölüşdürücü
- tənzimləyici;
- nəzarətedici;
- stimullaşdırıcı. [14, s.13]

Ümummilli lider cənab Heydər Əliyev və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev müxtəlif rəsmi bəyanatlarında vergi siyasətinin ayrı-ayrı məqsədləri ilə əlaqədar öz fikirlərini irəli sürmüşlər. Cənab Heydər Əliyev 1993-cü ildə noyabrın 19-da Prezident sarayında bank maliyyə, tədiyyə sistemlərinin və idxal-ixrac əməliyyatlarının vəziyyətinə və onu yaxşılaşdırmaq sahəsində vəzifələrə həsr olunmuş Ümumrespublika Müşavirəsində çıxış edərkən vergi siyasətinin fiskal, nəzarətedici, tənzimləyici məqsəd və funksiyaları ilə əlaqədar fikirlər irəli sürmüşdür. Heydər Əliyevin 1993-cü ildə noyabrın 19-da Prezident sarayında bank maliyyə, tədiyyə sistemlərinin və idxal-ixrac əməliyyatlarının vəziyyətinə və onu yaxşılaşdırmaq sahəsində vəzifələrə həsr olunmuş Ümumrespublika Müşavirəsindəki çıxışında bildirilirdi: “Vergi sistemi bütün sahələrdə elə qurulmalıdır ki, dövlət büdcəsinin formalaşmasında əsas yer tutsun”... “Əgər vergi müfəttişliyinin işini yaxşı qura bilsək, bu sahədə müvəffəqiyyət qazanarıq” və yaxud “Vergini verməyən təşkilatlar iqtisadi

yolla vergi verməyə məcbur edilməlidir” [3, s. 166-168]. Göründüyü kimi, çıxışda vergilərin fiskal, tənzimləyici və nəzarətedici funksiyaların diqqət yetirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin büdcəmizi maksimum dərəcədə vergilər, rüsumlar hesabına təmin edək, Neft Fondundan transfertləri çox da şişirtməyək. Ancaq bu da lazımlı vəsaitdir, Azərbaycanın sürətli inkişafını təmin edir” [1, s. 139] cümlələri ilə ifadə olunan fikirlər də vergi siyasətinin yuxarıda qeyd olunan məqsəd və vəzifələrini özündə əks etdirir.

Ümumiyyətlə müasir iqtisadi ədəbiyyatlarda həyata keçirilən vergi siyasətlərində yuxarıda adları çəkilən məqsədlərdən hər hansı birinə daha çox üstünlük verilməsindən asılı olaraq vergi siyasətlərinin növləri müəyyənləşdirilir və müvafiq olaraq vergi siyasətlərinin təsnifatı verilir. Müasir iqtisadi ədəbiyyatlarda yuxarıda göstərilən parametrlər əsasında vergi siyasətinin aşağıdakı növləri müəyyənləşdirilmişdir:

- fiskal (*yüksək vergi siyasəti*);
- tənzimləyici (*mülayim vergi siyasəti*);
- nəzarətedici və tənzimləyici (*mötədil vergi siyasəti*);
- kombinə edilmiş (*müvazinət və tarazlığın təmin olunmasına xidmət edən*). vergi siyasətləri. Adı çəkilən sonuncu siyasət bəzən yüksək vergi və yüksək sosial təminat siyasəti kimi də xarakterizə edilir [15, s.39-40]

Vergi siyasətini **fiskal** tipində əsas diqqət ölkə iqtisadiyyatının, regionların və vergi ödəyicilərinin strateji maraqları nəzərə alınmadan daha çox, maksimal həcmdə vergilərin alınmasına yönəlmişdir. Fiskal vergi siyasətinin müxtəlif təzahür formalarından biri kimi “yüksək vergi dərəcələrinin” mövcud olduğu vergi siyasəti göstərilə bilər. Bu siyasət üçün çox saylı və maksimal dərəcələrdə, vergi ödəyiciləri üzərində ağır yükə çevrilən vergilərin mövcudluğu diqqəti cəlb edir.

**Tənzimləyici vergi siyasətində** həyata keçirilən tədbirlərdə *ağır* mərkəzi vergilərdən tənzimləyici kimi istifadə edilməsi məqsədi xüsusi olaraq diqqəti cəlb edir. Sözügedən siyasət həyata keçirilərkən, adətən fiskal maraqlar və imkanlar bir qədər zərər görürlər. Bu vergi siyasətində həddindən artıq vergi imtiyazlarının olması, vergi imtiyazı olan iqtisadi zonaların və vergi rejimlərinin mövcudluğu diqqəti cəlb edir. Burada, həmçinin vergi nəzarətinin zəifliyi, dövlətin hətta minimal səviyyələrdə də olsa maliyyə resursları ilə təmin olunması qeyri mümkündür.

**Nəzarətedici və tənzimləyici vergi siyasətində** özünün ideal formasında demək olar ki, çox az rast gəlmək mümkündür. Burada vergi siyasətinin həyata keçirilməsi zamanı müəyyən çətinliklər yaranır. Sözügedən çətinliklər, eyni zamanda, dövlətin həm fiskal maraqlarının təmin olunması ilə vergi siyasətinin tənzimləyici funksiyalarının uzlaşdırılması ilə əlaqədar yarana bilər. Bütün bunların nəticəsində ağır vergi mükəlləfiyyətlərini yerinə yetirə bilməyən təsərrüfat subyektləri çıxış yolunu sadəcə olaraq vergi öhdəliklərini yerinə yetirməkdən imtina etməkdə görürlər. Bunun üçün isə onlar çox zaman qeyri leqal təsərrüfat fəaliyyətlərini davam etdirməli

olurlar. Müvafiq olaraq yaranmış vəziyyətlə əlaqədar dövlət tərəfindən yüksək məbləğlərdə cərimələr tətbiq olunur və həmin tədbirlər isə sabit və mütəmadi olaraq dövlət büdcəsinə daxil olan gəlir mənbəyi kimi çıxış edir.

Yuxarıda göstərilən hər üç vergi siyasətinin özünün çatışmazlıqları mövcuddur. Müasir dövrdə bir çox dövlətlərdə həyata keçirilən vergi siyasəti kombinə edilmiş vergi siyasəti kimi xarakterizə edilə bilər. Burada vergi siyasətinin strategiyası və taktikası elə seçilir ki, bütün vergi funksiyaları bir kompleks halında reallaşdırılır. Bu vergi siyasətini, eyni zamanda, müvazinətli, iqtisadi tarazlığın təmin olunmasına xidmət edən vergi siyasəti kimi də təqdim etmək olar. Çünki bu siyasətdə dövlətin və vergi ödəyicilərinin maraqları tarazlaşdırılmış və müvazinətli şəkildə qorunur. Real həyatda vergi siyasətinin yuxarıda göstərilən üç forması arasında dəqiq həddlərin müəyyənləşdirilməsi olduqca çətinidir.

Müstəqillik illərində dövlət başçıları Heydər Əliyev və İlham Əliyev cənabları vergi siyasətinin hansı funksiyasına daha çox üstünlük verilməsi praktikası ilə əlaqədar zəngin idarəetmə təcrübələrinə əsaslanan müvafiq dəyərləndirmələr etmişlər. Bu fikirlərdə vergi siyasətində tənzimləyici və fiskal funksiyaların məqsədyönlü uzlaşdırılması ideyası xüsusi olaraq diqqəti cəlb edir. Dövlət başçılarının müxtəlif kurslərdən səslənən fikirlərindən məlum olur ki, Azərbaycan Respublikasında vergi siyasəti həyata keçirilərkən düşündürücü suallar meydana çıxdı. Azərbaycan Respublikasının fiskal maraqlarının xarici ölkələrin iş adamlarının və investorlarının respublikada işgüzarlığının artırılması üçün həyata keçirilən tədbirlərdən zərər görməməsi üçün hansı tədbirlər həyata keçirilməlidir sualı respublikaya rəhbərliyini daima düşündürən məsələlərdən biri kimi diqqəti cəlb edir. Bu xüsusda diqqəti cənab Heydər Əliyevin 1996-cı ildə iyulun 18-19-da Prezident sarayında Azərbaycan Respublikası Nazirlər kabinetinin Respublikada sosial-iqtisadi sahənin inkişafına həsr olunmuş geniş iclasında yekun nitqindəki fikirləri cəlb edir. Burada deyirdi ki, “Eyni zamanda, bu gün həm maliyyə nazirinin məlumatından, həm Vergi Müfəttişliyinin məlumatından, həm Gömrük Komitəsinin məlumatından mən şəxsən o fikrə gəldim ki, bizim imkanlarımızın çoxundan istifadə olunmur. Hesab edirəm ki, Vergi Müfəttişliyinin işində ciddi dəyişikliklər olmalıdır və dövlət vergilərin toplanması ilə daha da səmərəli məşğul olmaq lazımdır. Etiraf olundu ki, verilən proqnozlar imkanlardan aşağıdır. Əgər belədirsə, bu işi imkanların səviyyəsinə qaldırmaq lazımdır. Məhz bunların, idxal-ixrac əməliyyatlarının həyata keçirilməsində buraxılan səhvlərin nəticəsidir ki, bizdə idxaldan, ixracdan gələn vergi aşağı səviyyədədir. Əgər meyvə şirəsi Azərbaycana bir dəfə tonu 400 dollara, ikinci dəfə 26 dollara gətirilsə, demək biz görün nə qədər vergidən məhrum oluruq. Amma bir meyvə şirəsi deyil. Spirtli içkilər, siqaretlər və başqalarıdır. Biz bununla razılaşa bilmərik. Bu təşkilatlar öz işlərini ciddi surətdə yenidən qurmalı, nöqsanları aradan qaldırmalıdır və ilin ikinci yarısında vergilərin xeyli artması imkanları var, bu imkanlardan istifadə etmək lazımdır” [7, s. 73-74].



Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikasında vergi siyasətinin yuxarıda göstərilən kriteriyalar əsasında formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi prosesi zamanı zəngin idarəetmə təcrübəsi toplanılmışdır. Son nəticədə müasir dövrdə həyata keçirilən vergi siyasətini öz məzmununa görə kombinə edilmiş, müvazinət və tarazlığın təmin olunmasına xidmət edən vergi siyasəti kimi xarakterizə etmək olar. Burada dövlətin fiskal maraqları ilə yanaşı, iqtisadi proseslərin tənzimlənməsi, neqativ təmayüllərin nəzarət altında saxlanması, eyni zamanda, vergi öhdəliklərinin optimal səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində ciddi təhlil və araşdırmalara əsaslanan zəngin idarəetmə təcrübəsi toplanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət başçıları cəmiyyətdə uğurlu inkişaf strategiyasına xidmət edən vergi siyasəti növünün formalaşdırılması ilə əlaqədar vaxtaşırı öz dəyərləndirmələrini etmişlər. Həyata keçirilən vergi siyasətində dövlətin fiskal maraqlarının qorunması və vergi ödəyicilərinin maraqlarının uzlaşdırılmasının vacibliyi cəhəti ilə əlaqədar səslənən fikirlər vergi siyasətinin formalaşmasında böyük rol oynamışdır. Bu xüsusda cənab Heydər Əliyevin 1990-cı illərdə “İndi bizim büdcəmizin əsas hissəsini vergilər təşkil edir. Bu vergilərin yığılması, dövlət büdcəsinə, dövlətin sərəncamına verilməsi sahəsində də təəssüflər olsun ki, nöqsanlar çoxdur” [6, s. 250]. “Torpaqdır, yaxud istehsal müəssisəsidir, yaxud ticarət müəssisəsidir, məişət müəssisəsidir-bundan (*kəndli, istehsalçı*) nə cür istifadə edəcək? Əgər bazarın tələblərinə uyğun istifadə eləyə biləcəksə, özü üçün, eyni zamanda, bizim iqtisadiyyatımız üçün yaxşı nəticə əldə edəcəkdir. Çünki o, istehsalı artıracaq, istehsal artanda büdcəyə verilən vergilər də artacaqdır. Həm bazar təmin olunacaqdır, həm də dövlətin mənafeləri təmin olunacaqdır” [7, s. 65-66] kimi dəyərləndirmələrini qeyd etmək olar. Eyni zamanda, sonrakı illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Kənd təsərrüfatında da böyük uğurlar əldə edilmişdir, torpaq kəndlilərə paylanmışdır, yəni torpaq tamamilə özəlləşdirilmişdir. Fermerlərin hamısı beş il müddətinə vergilərdən azad edilmişlər. Yalnız torpaq vergisi qalmışdır ki, bu da rəmzi xarakter daşıyır” [9, s. 81], “Mən deyə bilərəm ki, dövlət tərəfindən qayğı daim göstəriləcəkdir. Amma, eyni zamanda, sahibkarlar tərəfindən də eyni yanaşmanı, eyni məsuliyyəti gözləyirəm. Sahibkarların vəzifəsi, təbii ki, öz bizneslərini inkişaf etdirmək, mənfəətə nail olmaq və beləliklə, idarə etdiyi şirkətləri daha da gücləndirməkdir. Bu təbiidir, təqdirəlayiqdir və bütün dünya bu qanunlarla işləyir. Ancaq, eyni zamanda, dövlətə düşən pay vergi şəklində vaxtlı-vaxtında ödənilməlidir və burada yol gərək ikitərəfli olsun” [10, s. 179] kimi fikirləri xüsusi olaraq qeyd oluna bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə özünün strateji təmayüllərinə görə vergi siyasətləri stimullaşdırıcı və preventiv\*, həmçinin ixtisaslaşma sferasına görə in-

\* preventiv vergi siyasəti - bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin inkişaf etdiyi ölkələrdə böhranın təsirlərinin aradan qaldırılması üçün sərt vergi rejimlərinin tətbiqi ilə gerçəkləşdirilir. Lakin staqflyasiya şəraitindəki dövlətlər üçün səmərəli stimullaşdırıcı vergi siyasətinin həyata keçirilməsi xarakterikdir.

vestisiya, sosial təmayüllü və xüsusi vergi rejimlərinin (*gömrük*) tətbiq olunduğu vergi siyasətləri kimi də xarakterizə oluna bilər.

Azərbaycan Respublikasında daha çox vergi siyasəti strategiyasında stimullaşdırıcı nüanslar diqqəti cəlb edir və vaxtaşırı olaraq bu istiqamətdə rəsmi mövqelərdən müvafiq fikirlər səslənmişdir. Bu xüsusda diqqəti cənab Heydər Əliyevin 1995-ci ildə noyabrın 30-da Londonda “Azərbaycanda investisiya imkanları” Beynəlxalq Konfransında yekun nitqindəki fikirləri cəlb edir. Burada deyilirdi: “Təbii ki, vergitutma sistemi səhmdarlar üçün, Azərbaycanda bizneslə məşğul olmaq və ya Azərbaycanın müvafiq firmaları ilə görüşmək istəyən adamlar üçün çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Biz əvvəla vergi qanunvericiliyini, vergi sistemini qaydaya salmaq üçün, ikincisi, səhmdarlara maksimum faydalı, güzəştli vergi şəraiti yaratmaq üçün hər şeyi edəcəyik. Mən konkretləşdirmək istəmirəm, sizə təkcə onu demək istəyirəm ki, əgər bugünkü vergi sistemi kimin üçünsə əngəldirsə, o, əmin ola bilər ki, vergitutmaya dair, vergi sisteminə dair qanunvericiliyi təkmilləşdirmək üçün, bir daha təkrar edirəm, Azərbaycana sərmayələr qoyulmasını stimullaşdırma biləcək daha sərfəli, güzəştli vergi dərəcələri və ya vergi həcmələri yaratmaq üçün köklü tədbirlər görəcəyik” [5, s. 31].

Cənab Heydər Əliyev 1997-ci ildə iyulun 3-də Moskvada Rusiyanın maliyyə və işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışında, həmçinin iyulun 4-də, Moskvada Xarici İşlər Nazirliyinin Mətbuat Mərkəzində “RİA-Novosti” agentliyinin təşkil etdiyi mətbuat konfransındakı bəyanatında Azərbaycan Respublikasının vergi siyasətinin stimullaşdırıcı nüansları barədə dəyərləndirmələr etmişdir. Burada deyilirdi: “Xarici şirkətlər Azərbaycana nə üçün fəal surətdə gəlirlər? Ona görə ki, öz gəlirlərindən istədikləri kimi istifadə etmək hüquqları var. Bizim respublikamızda gəlirdən ən azı vergi tutulub. Biz bunların hamısını etmişik, ona görə də Qərb sərmayədarları bizə gəlirlər, həm də çox fəal surətdə (*Rusiyanın maliyyə və işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşündəki çıxışı, Moskva, 3 iyul 1997-ci il*) [8, s. 106] və yaxud “Bilirsinizmi, bizə investisiya gəlməsinin səbəblərindən biri də budur ki, xammal ehtiyatlarımızın və s. olması ilə yanaşı, biz sərmayədarlar üçün, xarici investisiyalar üçün son dərəcə əlverişli, güzəştli şərait yaratmışıq. Bizdə ən aşağı vergi tarifi var (*“RİA-Novosti” agentliyinin təşkil etdiyi mətbuat konfransında bəyanat, Moskva, Xarici İşlər Nazirliyinin Mətbuat Mərkəzi, 4 iyul 1997-ci il*) [8, s. 132].

Göründüyü kimi, bu fikirlər Azərbaycan Respublikasının vergi siyasəti strategiyasının təmayülünə görə stimullaşdırıcı, ixtisaslaşması sferasına görə isə investisiya yatırımları sahəsi ilə əlaqədardır.

Azərbaycan Respublikasında vergi siyasətində preventiv üsullar əsasən vergi qanunlarının pozulması və nöqsanların qarşısının alınması ilə əlaqədar tətbiq olunmaqdadır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə də rəsmi mövqelərdən müvafiq fikirlər səslənmişdir. Səslənən fikirlərdə vergi işinin təşkilindəki nöqsanların inzibati orqanlar tərəfindən deyil, ancaq iqtisadi mexanizmlər vasitəsi ilə, müvafiq vergi orqan və

təsisatları tərəfindən aradan qaldırılmasının vacibliyi fikri xüsusi olaraq diqqəti cəlb edir və eyni zamanda, bir sıra orqan və təşkilatların işinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar müvafiq tapşırıq və göstərişlərdə verilmişdi. Bu xüsusda cənab Heydər Əliyevin 1996-cı ildə sentyabrın 14-də Bakıda “İmproşop” ticarət mərkəzinin açılış mərasimindəki çıxışı diqqəti cəlb edir. Burada deyilirdi: “Mən sahibkarlığa, sərbəst ticarətə, alış-verişə, bizim iş adamlarına, bütün ölkələrə ticarət əlaqələrinə dəstək verərək, eyni zamanda, xəbərdar edirəm ki, onların hamısı Azərbaycanın qanunları çərçivəsində işləməli, respublikamızın qanunlarına əməl etməli, ən əsası isə, şübhəsiz ki, öz mənafeələrini təmin etməklə yanaşı, dövlətin, xalqın mənafeyini də unutmamalıdır. Çünki belə ticarət ocağı təkcə bir adama, yaxud şirkətə mənfəət gətirməməlidir, bundan dövlət də mənfəətlənməlidir. Dövlətin vergisi verilməli, bundan dövlətin payı çatmalıdır. Bu, heç vaxt unudulmamalıdır” [7, s. 151].

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasının vergi strategiyasının strateji təmayülləri müəyyənləşdirilərkən, eyni zamanda, vergi siyasətinin, iqtisadi siyasətinin sosial yönümlülüyü ilə uzlaşmasına, həmçinin əlverişli iqtisadi mühitin yaradılması məsələlərinə, xüsusi vergi rejimlərinin tətbiqinə də ciddi diqqət yetirilir. Bu xüsusda diqqəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bir daha istiqamətləndirici fikirlərinin nəzərdən keçirilməsi yerinə düşərdi.

“Azərbaycanda investisiya layihələri uğurla icra edilir. Son illər ərzində on milyardlarla dollar vəsait qoyulubdur, daxili investisiyalar xarici investisiyaları böyük fərqlə üstələyir. Bizim siyasətimiz ondan ibarətdir və maliyyə böhranından belə uğurlu çıxmağımızın səbəbi də ondadır ki, biz əldə edilmiş gəlirləri həm əmanət kimi çox etibarlı şəkildə saxlamışıq və ehtiyatlarımız artıb. Eyni zamanda, ölkənin tələbatını ödəmək üçün investisiya şəklində sənaye istehsalına, infrastruktur layihələrinə qoymuşuq ki, həm iş yerləri açıldı, həm də iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi üçün əlavə imkanlar yarandı. Biz bu siyasəti gələcəkdə də davam etdirəcəyik. Həm valyuta ehtiyatlarımız artacaq, eyni zamanda, dövlət investisiya proqramı elə tutulmalıdır ki, əsas vəzifələr icra edilsin. Bu il üçün nəzərdə tutulmuş investisiya layihələri hesab edirəm ki, bizi tam şəkildə təmin edir. Əlbəttə ki, gələcək illərdə biz başqa sahələrə investisiyanın cəlb edilməsini təmin edəcəyik. Sosial məsələlərin həllinə gəldikdə, iqtisadi inkişaf bu məsələlərin həlli üçün başlıca şərtidir. Əgər güclü iqtisadi siyasət olmasa, heç bir sosial layihəni, sosial proqramı icra etmək mümkün olmayacaqdır. Biz bütün sosial proqramları uğurla icra edirik. Pensiyalar, maaşlar vaxtaşırı artırılır. Bu il də maaşların və pensiyaların artımı nəzərdə tutulur. Ünvanlı sosial proqram uğurla icra edilir. Bütün sosial proqramlar, sosial ödəmələr vaxtında təmin edilir. Sosial obyektlərin tikintisi istiqamətində çox böyük işlər görülür [1, s. 67-68].

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “bizim bütövlükdə sənaye istehsalının artırılması ilə bağlı düşünülmüş proqramımız vardır. Texnoparklarda xüsusi maliyyə və vergi rejimləri tətbiq edilir və dövlət yenə

də öz tərəfindən sənayenin inkişafının dərinləşməsi üçün töhfəsini verəcəkdir” cümləsindəki fikirləri müasir dövrdə respublikamızda həyata keçirilən vergi siyasəti strategiyasının daha bir istiqamətinin formalaşmasından xəbər verir [2, s.35].

Yuxarıda nəzərdən keçirilən bütün fikirlərdən görünür ki, müasir Azərbaycan iqtisadi fikrində vergilər maliyyə sisteminin əsas elementlərindən biri olmaqla yanaşı, eyni zamanda, iqtisadiyyatında əsas elementlərindən biri kimi çıxış edir. Vergilərə belə yanaşma kontekstində vergi eyni zamanda istehsal münasibətlərinin müxtəlif formalarından biri kimi də diqqəti cəlb edir. Yəni bu zaman vergi ödəyiciləri ilə dövlət arasında münasibətlər məcmusu da göz önünə gətirilir, vergi və vergi qoyma müasir iqtisadi sistemdə çox böyük rol oynayır və vergi institutlarının mahiyyəti şərh olunarkən təkcə iqtisadi maraqların təmin olunması mövqeyindən problemə yanaşılır. Burada ən əsas problem vergi ödəyiciləri ilə, vergiləri öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi ilə maraqlı olan tərəfin maraqlarının humanist və demokratik prinsiplər kontekstində reallaşdırılması da diqqətdən kənar qalmır.

#### 4. Nəticə

Ümummilli lider Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi vergi strategiyası Prezident İlham Əliyev tərəfindən müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi nəticəsində bütün sahələrdə olduğu kimi, vergi sistemində də çox böyük uğurlar qazanılmışdır. Demək olar ki, hər il dövlət büdcəsinə daxil olan vəsaitlərdə vergilərin həcmi artmaqdadır. Vergi daxilolmalarındakı artım qanun pozuntularına yol verənlərə qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklər, vergilərin inzibati metodlarla deyil, könüllülük prinsipi əsasında yığılmasına üstünlük verilməsi, avtomatlaşdırılmış vergi informasiya sisteminin imkanlarından səmərəli istifadə, rayonlarda kompüter terminallarının yaradılması və digər çoxsaylı tədbirlər nəticəsində mümkün olmuşdur. Bütün bunlar isə, ilk növbədə, müstəqillik illərində formalaşmış və inkişaf etməkdə olan vergi siyasətinin nəzəri-metodoloji əsaslarının və həyata keçirilməsi üsullarının düzgün müəyyən olunması ilə əlaqədardır. Vergi işinin təşkilində Respublika rəhbərliyinin mütəmadi olaraq müəyyənədicisi və istiqamətləndirici dəyərləndirmələri çox böyük rol oynamışdır.

#### Ədəbiyyat siyahısı

1. “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri, çıxışları, müsahibələri və bəyanatları. (2010). 139 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
2. “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri, çıxışları, müsahibələri və bəyanatları. (2013) 35 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.

3. Əliyev Heydər (1997). Müstəqilliyimiz əbədidir. çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr, Birinci kitab: iyun 1993-may 1994/bur. məsul R.Mehdiyev. Bakı: Azərənəşr, 168 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
4. Əliyev Heydər. (1997). Müstəqilliyimiz əbədidir. çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr, İkinci kitab: may 1994-dekabr 1994/bur. məsul R.Mehdiyev. Bakı: Azərənəşr, 141 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
5. Əliyev Heydər (1998). Müstəqilliyimiz əbədidir. çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr, Beşinci kitab: noyabr 1995-mart 1996/bur. məsul R.Mehdiyev. akı: Azərənəşr, 31 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
6. Əliyev Heydər (1998). Müstəqilliyimiz əbədidir. çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr, Altıncı kitab: mart 1996-iyun 1996/bur. məsul R.Mehdiyev. Bakı: Azərənəşr, 250 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
7. Əliyev Heydər (1998). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr, Yeddinci kitab: iyun 1996-noyabr 1996/bur. məsul R.Mehdiyev. Bakı: Azərənəşr, s. 73-74 : Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
8. Əliyev Heydər (2002). Müstəqilliyimiz əbədidir. çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar, Onuncu kitab: may 1997-iyul 1997/bur. məsul R.Mehdiyev. Bakı: Azərənəşr, 106 s.: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanası, www.preslib.az.
9. Əliyev İlham (2008). İnkişaf - məqsədimizdir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. I kitab: avqust 2003 - oktyabr 2003 / bur. məsul R. Ə. Mehdiyev. Bakı : Azərənəşr, 424 s.
10. Əliyev İlham. (2009). İnkişaf - məqsədimizdir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. II kitab: oktyabr 2003 - fevral 2004 / bur. məsul R. Ə. Mehdiyev. Bakı : Azərənəşr, 432 s.
11. Əliyev İlham (2009). İnkişaf - məqsədimizdir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. IV kitab: aprel 2004 - iyul 2004 / bur. məsul R. Ə. Mehdiyev. Bakı : Azərənəşr, 400 s.
12. Məmmədov F.Ə. və başqaları. (2006). "Vergilər və vergitutma", Bakı: 432 s.
13. Məmmədov F.Ə. və başqaları (2001). "Vergitutmanın nəzəri və metodoloji əsasları", Bakı: "Ozan", 416 s.
14. A.F.Musayev, Y.Ə.Kəlbəliyev, A.A.Hüseynov. (2002). "Azərbaycan Respublikasında vergi xidməti: İslahatlar və nəticələr", Bakı, "Təfəkkür", 324 s.
15. Качур О.В. (2007). «Налоги и налогообложение». Москва: КНОРУС, 304 с. (Kaçur O.V. (2007). Vergilər və vergiqoyma. Moskva:KNORUS, 304 s)
16. www.taxes.gov.az - Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi. Rəsmi internet səhifə. Qanunvericilik. Statistika.

**Əliyev İsa Hüseyn oğlu**  
d.ə.n., prof., İnstitut ekonomiki NANA  
**Səməndərov Seyfəddin Sabir oğlu**  
d.ф.э., доц., Інstitut ekonomiki NANA

**Приоритетные направления формирования и развития налоговой политики  
Азербайджанской Республики в годы независимости**  
**Аннотация**

*Цель исследования* – состоит в исследовании развития налогового дела и основных особенностей налоговой политики в Азербайджанской Республике в годы независимости

*Методология исследования* – составляют анализ, синтез и методы дедукции.

*Результаты исследования* – в условиях рыночных отношений в Азербайджане выявлены институциональные основы организации налогового дела.

*Ограничения исследования* – не используя альтернативные научные источники исследовательская работа проведена, в основном, на основе официальных документов.

*Практическая значимость исследования* – может быть использовано в качестве источника в направлении усовершенствования основ институциональной налоговой политики в Азербайджанской Республике.

*Оригинальность и научная новизна исследования* – с точки зрения критериев экономической мысли оценены официальные суждения, связанные с организацией налогового дела в Азербайджанской Республике.

**Ключевые слова:** *налоговая политика, налоговая стратегия, фискальная политика, налоговая система*

**Aliyev Isa Huseyn oglu**  
Prof. Dr., Institute of Economy under Azerbaijan National Academy of Science  
**Samandarov Seyfaddin Sabir oglu**  
Ass.Prof., Institute of Economy under Azerbaijan National Academy of Science

**Formation and development priorities of the tax policy in the Republic of Azerbaijan  
in the years of the independence**  
**Abstract**

*Purpose* – research of main features of tax policy and development of taxation in the Republic of Azerbaijan in the Years of the Independence.

*Methodology* – consist of analysis, synthesis and deduction methods.

*Findings* – institutional bases of taxation in Azerbaijan are determined.

*Research limitations* – the authors only based on official sources in the paper.

*Practical implications* – the paper may be used as scientific source for improvement of institutional bases of taxation in Azerbaijan.

*Originality* – institutional bases of taxation in Azerbaijan are researched in detail.

**Key words:** *tax policy, tax strategy, fiscal policy, tax system*

**JEL Classification Codes:** B26, E63, H21.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 15.04.13.

Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 20.04.13.

Çapa qəbul olunmuşdur: 12.08.13.